

Bogdan Klepacki

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Zadania ekonomistów rolnych w przygotowaniu agrobiznesu do integracji z Unią Europejską

Słowa kluczowe: ekonomiści rolni, agrobiznes, integracja z Unią Europejską

Uwagi wstępne

Rolnictwo jest działem gospodarki narodowej o relatywnie niskim (6,1% w 1996 r.) i malejącym udziale w wytwarzaniu produktu krajowego brutto [4, 5]. Jednak jego znaczenie w gospodarce oraz w zakresie kształtowania społeczno-ekonomicznej sytuacji w Polsce jest znacznie większe. Wynika to — z jednej strony — z istnienia stałego popytu na żywność oraz konieczności pokrywania tego popytu głównie produkcją krajową, jak też — z drugiej strony — z roli rolnictwa i terenów wiejskich w kreowaniu dochodów oraz tworzeniu miejsc pracy i życia dla co czwartego obywatela kraju. Jednocześnie nie jest na ogół podważany pogląd, że najtrudniejsze będzie w Polsce dostosowanie do warunków i regulacji stosowanych w Unii Europejskiej właśnie w rolnictwie, czy szerzej ujmując — na terenach wiejskich.

Rozważając rolę ekonomistów rolnych w procesie przygotowania i przystępowania Polski do UE, należy postawić pytanie: czy Polska powinna do tego ugrupowania przystępować i co to znaczy być jego członkiem? Dotychczas, jak się wydaje, w społeczeństwie polskim, a jeszcze w większym stopniu wśród elit politycznych, dominuje pogląd, iż Polska powinna ubiegać się o członkostwo w UE, ponieważ tworzy to szansę „zakotwiczenia się” w strefie kultury i gospodarki Zachodniej Europy, a co się z tym wiąże, umożliwi szybki rozwój gospodarczy i zbliżenie się w zakresie standardów życia do poziomu tam uznawanego za oczywisty. Narodowa Strategia Integracji precyzuje korzyści, jakie Polsce przyniesie członkostwo w Unii Europejskiej według czterech grup [7]:

- polityczne, związane z budowaniem zjednoczonej Europy, stabilizacją systemu gospodarczego, a także bezpieczeństwa państwa,
- gospodarcze, wynikające z udziału w jednolitym rynku, dostępu do funduszy i technologii,

- społeczne, a więc wprowadzenie europejskich standardów w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego, warunków pracy, świadczeń socjalnych, zdrowia i kształcenia,
- ekologiczne, związane z wprowadzeniem uznanych standardów ochrony środowiska.

Inna specyfikacja dotyczy korzyści bezpośrednich i pośrednich. Do korzyści bezpośrednich zalicza się dostęp do rynków zbytu i zaopatrzenia, dopływ kapitału oraz transfery bezpośrednie. Korzyści pośrednie to lepsza alokacja czynników produkcji, zwiększenie efektywności gospodarowania, a także zanik ograniczeń w powiązaniach gospodarki polskiej z unijną.

Pozytywna odpowiedź na pytanie, czy Polska powinna przystąpić do UE kreuje drugie pytanie, które w uproszczeniu można ująć: co to znaczy być członkiem UE? W powszechnym odczuciu kojarzy się to z dobrobytem, bezpieczeństwem socjalnym, a w rolnictwie głównie z dotacjami państwowymi lub unijnymi dla gospodarstw. Takie rozumienie członkostwa w UE może być mylące i w dalszej perspektywie kosztowne. Polskę, w tym rolnictwo i ludność terenów wiejskich, czeka okres gwałtownych przemian, wytężonej pracy, dostosowywania się do wymogów Unii. Można przypuszczać, że w ujęciu historycznym przystąpienie Polski do Unii Europejskiej jest dla naszego kraju jednym z najważniejszych wydarzeń, porównywalnych np. z chrztem Polski czy Unią z Litwą. Świadomość społeczna tego faktu, jego percepcja jest jednak niewielka, zaś akcję informacyjną w tym względzie należy uznać za niewystarczającą. Tymczasem przystąpienie Polski do UE oznaczać będzie konieczność dostosowań związanych m.in. z istnieniem zasad swobodnego przepływu towarów, usług, kapitału, pracowników, polityką konkurencji, ochrony środowiska, ochrony konsumentów, polityką regionalną, makroekonomiką, a także uwzględnienia strategii gospodarczej w rolnictwie i gospodarce żywnościowej.

Być członkiem Unii Europejskiej oznacza stosowanie się do wszystkich (w pewnych sprawach mogą być wynegocjowane specjalne warunki okresu przejściowego, jednak mają one charakter krótkotrwały) przepisów obowiązujących w tym ugrupowaniu. Obejmuje to szczególnie regulacje prawne dotyczące konkurencji, podatków pośrednich, procedur normalizacji i certyfikacji, a także przepisy celne. Aby to zrobić, niezbędna jest ich znajomość, a także umiejętność korzystania z poszczególnych przywilejów. Obecnie znajomość zasad funkcjonowania Unii Europejskiej oraz regulujących ją przepisów prawnych w Polsce jest niewielka. Dotyczy to zarówno szeregowych producentów rolnych, jak również licznej kadry naukowców, doradców, nauczycieli i działaczy samorządowych. Z tego wynika, że najważniejszym zadaniem osób zajmujących się integracją europejską, w tym również ekonomistów rolnych, powinno być udostępnienie wszelkich regulacji prawnych, technicznych i organizacyjnych stosowanych w Unii Europejskiej czytelnikom polskim. Powinno to być udostępnione zarówno w treści tłumaczonej dosłownie, dla profesjonalistów, jak też w wersji popularnej, użytkowej, przeznaczonej dla osób

prowadzących działalność gospodarczą, doradców i nauczycieli. Zagadnienie dostępności przepisów „unijnych” jest o tyle ważne, że jest to obszar o niesłuchanie rozwiniętej biurokracji, w naszym rozumieniu wręcz „przeregulowany”.

W skali gospodarki i jej otoczenia bardzo ważne jest podejmowanie działań na rzecz przyspieszenia restrukturyzacji nisko konkurencyjnych działów polskiej gospodarki, upowszechniania znajomości oraz zakresu stosowania norm i standardów UE, a także uwzględnienie w praktyce norm ochrony środowiska. Z punktu widzenia ekonomistów rolnych szczególne znaczenie należy przypisać konieczności przyspieszenia zmian strukturalnych w agrobiznesie, a zwłaszcza w jego podstawowym segmencie, to jest w rolnictwie. Wynika to m.in. z rozdrobnionej w wielu rejonach kraju struktury obszarowej gospodarstw, ograniczającej wzrost wydajności pracy, efektywność gospodarowania, a także zmniejszającej popyt (chłonność) na nośniki postępu technologicznego i technicznego ze strony producentów rolnych. Mały obszar gospodarstw jest barierą technicznego przeobrażenia gospodarstw zarówno ze względu na nadmiar siły roboczej, jak i niedobór środków finansowych na akumulację.

2. Rolnictwo i tereny wiejskie w Polsce i w UE

Rolnictwo i tereny wiejskie w Polsce od ich odpowiedników w Unii Europejskiej dzieli wiele różnic na wszelkich możliwych płaszczyznach. Wydaje się jednak, że podstawowe z nich należą do sześciu sfer.

1. Sfera psychologiczna obejmuje m.in. zagadnienie stosunku przedsiębiorców i ludności do otwartości na otoczenie, rozbudzenia potrzeby korzystania z jego dorobku, a szczególnie zmianę nastawienia psychologicznego, dotyczącego konieczności zmian. Wielu rolników nie widzi potrzeby dostosowania się do otoczenia, wprowadzania innowacji, poszukiwania nowych rozwiązań w zakresie produkcji, kontaktów z rynkiem itd. Można więc stwierdzić, że niezbędne jest rozbudzenie u wielu ludzi woli rozwoju, czyli przerwanie przystosowania się do obecnego, niskiego poziomu.
2. Wykształcenie formalne i poziom wiedzy ogólnej ludności wiejskiej są znacznie niższe aniżeli ogółu ludności, mimo że Polska nie należy do krajów przodujących pod względem wykształcenia. I tak, w 1995 r. struktura tego wykształcenia była następująca (%):

wykształcenie	ogółem kraj	wieś
wyższe	6,8	1,9
średnie	27,2	15,5
zasadnicze zawodowe	25,9	28,0
podstawowe	33,7	43,8
niedokończone podstawowe	6,4	10,8

Źródło: [6].

Przedstawione dane wskazują, że na terenach wiejskich odsetek ludzi z wykształceniem wyższym był 3,6-krotnie niższy aniżeli przeciętnie w kraju. Również mniej osób legitymowało się wykształceniem średnim. Wyższe były natomiast odsetki osób z wykształceniem podstawowym oraz niedokończonym podstawowym. Tymczasem z teorii zmian wiadomo, że główną barierę w dostosowaniu się ludzi do zmian jest niski poziom edukacji społeczeństw.

3. Sfera technologiczna, która wiąże się z olbrzymią luką istniejącą między rozwiązaniami stosowanymi w krajach o rozwiniętym rolnictwie oraz znanymi nauce a praktycznie stosowanymi w Polsce. Wiele badań dotyczących zróżnicowania technologicznego gospodarstw w kraju wskazuje, że w przeciętnym typowym gospodarstwie rolniczym około połowy decyzji oraz działań technologicznych w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych było błędne [1]. Tymczasem poprawa technologii produkcji jest warunkiem koniecznym, choć niewystarczającym, do osiągnięcia sukcesu ekonomicznego. Jedynie zachowanie reżimu technologicznego pozwala na minimalizację kosztów, a także osiągnięcie wysokiej jakości produkcji.
4. Sfera finansowa — związana jest z pozyskiwaniem środków finansowych, zarówno z przychodów własnych, jak i środków obcych, zwłaszcza w formie kredytów. Polscy rolnicy nie są przyzwyczajeni do gospodarowania z wykorzystaniem pieniężnego zasilania zewnętrznego. Wynika to zarówno ze złych doświadczeń przeszłości, jak również z niskiej opłacalności produkcji i długiego okresu zamrożenia w rolnictwie środków produkcji (nakładów). Sfera finansowa to także konieczność nabycia przez producentów umiejętności gospodarowania środkami finansowymi. Kształcenie w tym zakresie dla rolników-praktyków, jak też na różnych poziomach szkolnictwa dopiero się rozpoczyna. Gospodarka finansami w warunkach rynkowych staje się natomiast podstawową umiejętnością menedżera, ponieważ nie jest możliwe sprawne gospodarowanie przy braku płynności finansowej organizacji.
5. Sfera rynku i marketingu; chodzi o wykształcenie u producentów świadomości, że doszło do odwrócenia celów gospodarowania. Obecnie orientacje produktowe czy procesowe przedsiębiorstw nie są skuteczne. Należy oczekiwać, że w przyszłości szanse na istnienie i rozwój mogą zachować jedynie przedsiębiorstwa, które zdecydowanie przestawiają się na orientację marketingową. O istnieniu producenta decyduje bowiem odbiorca, czyli rynek, ponieważ to rynek weryfikuje przydatność producentów i usług, a także określa ich poziom jakościowy — minimalny, który może być akceptowany przez odbiorców.
6. Zarządzanie organizacjami jest aspektem gospodarowania nabierającym coraz większego znaczenia. Można wręcz stwierdzić, że zarządzanie staje się czynnikiem wytwórczym, a jego poziom jest jednym z głównych elementów różnicujących jednostki gospodarcze. Obserwując organizacje gospodarcze i pozagospodarcze daje się zauważyć, że ich wyniki ekonomiczne, image, skuteczność itd. w krótkich okresach szybko różnicują się w zależności od postaw i zachowań

kadr kierowniczych. Podobny punkt wyjściowy przedsiębiorstw (w ujęciu materialnym) na starcie reform, po kilku latach ich trwania, ulega znacznej dyspersji w wyniku podejmowania odmiennych decyzji, wynikających m.in. z umiejętności dostosowania się menedżerów do zmieniających się warunków otoczenia.

Docenianie wagi zarządzania organizacjami jest coraz bardziej powszechne. Wyrazem tego jest między innymi opracowanie założeń, jak należy kształcić ludzi (w każdym wieku) dla potrzeb gospodarki XXI wieku, będące treścią dyskusji na Kongresie w Calgary w Kanadzie (*International Farm Management Congress*), który odbył się 1997 roku. Jako główne cele kształcenia ludzi dla potrzeb zarządzania uznano m.in. [2] umiejętność pracy zespołowej w rolnictwie, ciągłą edukację, entuzjazm do zmian, myślenie i planowanie strategiczne, planowanie i działanie taktyczne, rozszerzanie nauczania kształtującego postawy i umiejętności nabywane na całe życie (komunikowanie, negocjacje itd.), a także włączanie do nauczania problemów rozwoju zrównoważonego.

Zakres prac związanych z dostosowaniem terenów wiejskich do UE w Polsce jest olbrzymi. Narodowa Strategia Integracji wskazywała zwłaszcza na konieczność przekształceń strukturalnych w formie dwóch procesów [8]:

- modernizacja rolnictwa skierowana na poprawę struktury agrarnej i społeczno-zawodowej oraz wzrostu konkurencyjności polskiego rolnictwa,
- wielofunkcyjny rozwój wsi, umożliwiający odpływ ludności rolniczej do zawodów pozarolniczych, wspieranie alternatywnych źródeł dochodu, rozwój infrastruktury technicznej i społecznej.

Do realizacji tych założeń niezbędne jest oddziaływanie na tereny wiejskie w formie:

- wspierania modernizacji gospodarstw rolniczych i zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego,
- promowania rozwoju i aktywizacji rejonów wiejskich,
- wspierania tworzenia alternatywnych pozarolniczych miejsc zatrudnienia ludności wiejskiej,
- wspierania doradztwa, szkoleń związanych ze zdobywaniem nowej wiedzy i zawodów,
- przyśpieszania tempa rozwoju badań służących rozwojowi agrobiznesu,
- usprawnienia funkcjonowania jednostek administracji i samorządu oraz innych władz publicznych, które mogą wspierać rozwój terenów wiejskich.

3. Zadania ekonomistów rolnych

Wszystkie ww. działania nie są możliwe do wprowadzenia bez zaangażowania całych społeczności wiejskich, ale trudno wyobrazić sobie te procesy bez aktywnego wsparcia i udziału ekonomistów rolnych, zarówno ze sfery nauki, jak też doradztwa, edukacji i przedsiębiorców. Tym bardziej że „Narodowy Program Przygotowania Polski do Członkostwa w Unii Europejskiej” wskazuje osiem bardzo

ważnych zagadnień, określanych jako priorytety krótkoterminowe i średnioterminowe. Są one następujące [3]:

- ustanowienie wspólnej polityki strukturalnej i rozwoju wsi,
- przyjęcie rozporządzeń wykonawczych, realizacja oraz egzekwowanie wymogów weterynaryjnych, zwłaszcza w zakresie inspekcji i kontroli zewnętrznych granic UE,
- przyjęcie rozporządzeń wykonawczych, realizacja oraz egzekwowanie wymogów fitosanitarnych, szczególnie pod kątem inspekcji i kontroli zewnętrznych granic UE,
- poprawa stanu niektórych zakładów przetwórstwa spożywczego (sektor mleka i mięsa), a także służb diagnostyczno-badawczych (prowadzących testy laboratoryjne),
- dostosowanie do *acquis* w zakresie zagadnień fitosanitarnych,
- ekologiczne aspekty rolnictwa,
- wdrażanie polityki strukturalnej i rozwoju wsi,
- wykształcenie zdolności wprowadzania i wdrażania wspólnej polityki rolnej.

Rola ekonomistów rolnych przy realizacji poszczególnych priorytetów jest zróżnicowana. Niewątpliwie powinna ona być ważna przy ustanawianiu wspólnej polityki strukturalnej i rozwoju obszarów wiejskich, zwłaszcza że dokument strategiczny ma zawierać m.in.:

- ocenę sytuacji i jej zróżnicowania na obszarach wiejskich w Polsce,
- określenie celów polityki strukturalnej,
- opracowanie programów rozwoju strukturalnego i rozwoju terenów wiejskich,
- mechanizmy stosowane w polityce strukturalnej,
- utworzenie instytucji realizujących tę politykę,
- dokonanie oceny wpływu środków polityki na środowisko naturalne,
- określenie wskaźników monitorowania i oceny wpływu polityki strukturalnej na sytuację terenów wiejskich.

W ramach tych działań niezbędny jest udział ekonomistów w tworzeniu m.in. programów osadnictwa, tworzeniu giełd i rynków hurtowych, eliminacji rejonów o niekorzystnych warunkach gospodarowania, budowie systemu rekompensat z tytułu rezygnacji z gospodarowania czy doskonalenia systemów wcześniejszego odchodzenia rolników na emerytury. Ważne miejsce, także dla doradców rolnych i nauczycieli szkół rolniczych, widzimy też w podwyższaniu umiejętności i kwalifikacji ludzi mających kreować postęp na terenach wiejskich, a także wdrażanie wspólnej polityki strukturalnej i rozwoju obszarów wiejskich, traktowane jako priorytet średnioterminowy.

Mniejsza będzie rola ekonomistów rolnych w zakresie problematyki weterynaryjnej czy też fitosanitarnej, choć ich wsparcie w zakresie tworzenia sieci informacyjnych lub opracowania przebiegu procesów kontrolnych może być potrzebne.

Nieco większa natomiast, zwłaszcza dla osób związanych z zakładami przetwórstwa rolno-spożywczego, będzie rola ekonomistów w przystosowaniu do uregulowań w UE w zakresie podwyższania poziomu zakładów tego przetwórstwa. Na obecnym etapie zachowanie wymogów obowiązujących w UE nie jest możliwe, jeśli działania

obejmą tylko przetwórstwo, pomijając producentów surowców, to jest żywca, mleka, produktów roślinnych itd. Zarówno gospodarstwa rolne, jak i zakłady przetwórcze wymagają inwestycji, analizy kosztów, analizy organizacji dowozu surowców itd.

W Unii Europejskiej — zarówno politycy, jak i społeczeństwo — przywiązują znaczną rolę do ochrony środowiska naturalnego. W związku z tym można wyodrębnić kilka kierunków działania [3]:

- promowanie działań na rzecz ochrony środowiska i krajobrazu w gospodarstwach rolniczych,
- promowanie działań na rzecz zwiększania lesistości kraju poprzez dobrowolne zalesianie gruntów przez rolników,
- przyjęcie i egzekucja przepisów nakazujących ochronę środowiska przez rolnictwo.

W Polsce przewiduje się opracowanie programów ochrony różnorodności biologicznej, ochrony tradycyjnych odmian roślin uprawnych i chowu rodzimych ras zwierząt, program ochrony środowiska i krajobrazu, a także programy wspierania rozwoju rolnictwa ekologicznego i integrowanych metod produkcji owoców. Niezbędny jest udział ekonomistów agrobiznesu w każdym z tych programów, na poziomie ich tworzenia oraz upowszechniania i realizacji.

Trudny do przecenienia będzie udział ekonomistów rolnych w wykształceniu zdolności wdrażania wspólnej polityki rolnej przez polskie rolnictwo. Wymagać to będzie wielu dostosowań o charakterze prawnym oraz instytucjonalnym. Ich dokonanie będzie warunkiem korzystania przez sektor rolno-spożywczy ze środków wsparcia procesów dostosowawczych. Najważniejsze są do wykonania następujące prace [3]:

- wprowadzenie Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli (IACS) w zakresie płatności bezpośrednich,
- wprowadzenie systemu rachunkowości,
- wprowadzenie systemu sprawozdawczości dotyczącego cen,
- utworzenie Agencji Interwencyjnej (Interwencyjnych) na rynku zbóż, mleka, mięsa i suszu paszowego,
- opracowanie przepisów dotyczących grup producenckich (owoce, warzywa, tytoń).

Bardzo poważnym przedsięwzięciem jest opracowanie i wdrożenie „Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli”. Powinien on bowiem zawierać następujące elementy:

- skomputeryzowaną bazę danych, w celu zbierania informacji na temat każdego rolnika ubiegającego się o płatności bezpośrednio w ramach wspólnej polityki rolnej,
- alfanumeryczny system identyfikacji działek użytkowanych rolniczo,
- alfanumeryczny system identyfikacji i ewidencji zwierząt,
- podstawowe wnioski o subwencje „powierzchnia”, „zwierzęta” oraz uzupełniające,
- zintegrowany system kontroli przedmiotowo-finansowej.

Znaczenie Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli wynika z celów mu postawionych, tj. rozwiązania problemów administracyjnych wiążących się z istnieniem systemów pomocy przyznawanej rolnikom według powierzchni gospodarstw, a także dla wyciągania sankcji wobec osób nieprawidłowo wykorzystujących subwencje. Warto tu wspomnieć, że baza danych ma dostarczać informacji za ostatnie trzy lata.

W ostatnich latach opracowano w Polsce Zintegrowany System Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych (ZSRGR). Jest on zgodny, pod względem zakresu i metodyki, ze standardami FADN (*Farm Accountancy Data Network*). Docelowo powinien on objąć około 2% gospodarstw „towarowych” w kraju. Prace nad upowszechnianiem tego systemu obecnie trwają, zarówno na poziomie studiów podyplomowych organizowanych przez uczelnie rolnicze, jak i w ośrodkach doradztwa rolniczego oraz w szkołach średnich.

Znacznym wyzwaniem dla ekonomistów rolnych jest konieczność budowy w Polsce Systemu Rolniczej Informacji Rynkowej, obejmującego monitorowanie sytuacji cenowej oraz popytu i podaży produktów rolnych. Dotychczas prace w tym zakresie nie są zbyt zaawansowane. Konieczne są też dalsze dostosowania ustawodawstwa do rozwiązań UE w zakresie interwencji w handlu zagranicznym i na rynku zbóż, mięsa, mleka, itp. (licencje, kwoty, subsydia, cła, kontyngenty itd.).

4. Podsumowanie

Przedstawiony powyżej, z konieczności w sposób skrócony, zestaw prac, jakie trzeba w Polsce wykonać w okresie przedakcesyjnym oraz tuż po przyjęciu do UE, wskazuje, iż jest on ogromny. Znaczną część tej pracy muszą wykonać ekonomiści zajmujący się szeroko rozumianym agrobiznesem. Ogólnie jednak wydaje się, że całe środowisko powinno służyć swoją wiedzą, radą i pomocą kilku grupom zawodowym, które bądź to będą wpływały na kształt rozwiązań docelowych, bądź też będą im podlegały. Można tu wymienić następujące grupy osób:

- 1) politycy i działacze gospodarczy wysokiego szczebla, dla których ekonomiści powinni dostarczyć argumentów pomocnych w negocjacjach z partnerami z UE; może to być rozpoznanie aktualnej sytuacji agrobiznesu, dokonywanie symulacji wpływu określonych rozwiązań na rolnictwo i agrobiznes w przyszłości,
- 2) pracownicy nauki z różnych dyscyplin, którzy oczekują od ekonomistów wiedzy o rozwiązaniach stosowanych w UE i ich potencjalnym wpływie na agrobiznes w Polsce; inne zagadnienie to przenoszenie metod badawczych z przodujących ośrodków naukowo-badawczych UE do ośrodków polskich,
- 3) doradcy rolni i pracownicy firm konsultingowych, a także nauczyciele szkół średnich, którzy w formie spopularyzowanej powinni otrzymać informacje o

regulacjach i funkcjonowaniu UE, zwłaszcza sektora rolno-przemysłowego, tak aby mogli je przekazywać rolnikom i uczniom,

- 4) pracownicy instytucji samorządowych, Izb Rolniczych i innych organizacji, które mogą wpływać na postawy rolników i tworzyć warunki dla rozwoju terenów wiejskich; powinni oni mieć dostęp do informacji o możliwych formach działania, istniejących funduszach wspierających, np. rozbudowę infrastruktury, oraz o wymogach, jakie muszą być spełnione dla ich pozyskania,
- 5) rolnicy oraz przedsiębiorcy z otoczenia rolnictwa winni być poddani oddziaływaniu z jednej strony ułatwiającemu im zrozumienie potrzeb zmian (dostosowań), z drugiej zaś powinni być uzbrojeni w wiedzę technologiczną, ekonomiczną, a także prawną, aby mogli skutecznie konkutować z rolnikami UE lub odejść z rolnictwa i pozyskać środki na utrzymanie poza tym działem gospodarki narodowej.

Przedstawiony zakres dostosowań, jak też liczba podmiotów, których one dotyczą, wskazuje, że Polska, w tym agrobiznes, stoją przed wielkimi wyzwaniem, tworzącymi szanse, ale i zagrożenia. Nie podoła im sam rząd, nawet przy wsparciu różnych instytucji i agend, tzw. pomocowych. Nadzwyczajne sytuacje wymagają zaangażowania całego społeczeństwa. Oznacza to, że na naszym odcinku zainteresowań, w ekonomice agrobiznesu, jego dostosowaniu do nowej, nawet nie do końca zdefiniowanej sytuacji, wszyscy musimy w najbliższych latach poświęcić maksimum uwagi. Tak, aby po latach można było powiedzieć, że otrzymaliśmy szansę i jej nie zmarnowaliśmy.

Literatura

- [1] Klepacki B. 1998. Przestrzenne zróżnicowanie technologii produkcji roślinnej w Polsce i jego skutki. Wyd. Fundacja SGGW, Warszawa.
- [2] Napier R. 1997/98: Teaching Management into the 21 st Century. *Farm Management* 9(12): 646–658.
- [3] Narodowy Program Przygotowania Polski do członkostwa w Unii Europejskiej. Warszawa 1998.
- [4] Raport o stanie rolnictwa i gospodarki żywnościowej oraz sytuacji na wsi. MRiGŻ, Warszawa, 1998.
- [5] Rocznik Statystyczny GUS 1997.
- [6] Rolnictwo i przemysł spożywczy w latach 1985–1995. CUP, Warszawa 1996.
- [7] Rowiński J. 1997. Narodowa Strategia Integracji. *Problemy integracji rolnictwa* 2: 7–13.
- [8] Strategia integracji w sektorze rolnictwa i gospodarki żywnościowej. 1997. *Problemy integracji rolnictwa* 2: 14.

The tasks of agricultural economists in preparation of agribusiness to the integration with European Union

---

Key words: agricultural economists, agribusiness, EU accession

Summary

Basic differences between rural areas and agriculture in Poland and in western European countries were discussed in the paper. Main priorities of the „National Programme of Poland’s Preparation to the UE Membership” as well as the role of agricultural economists at their realization were presented. Essential directions of works to be realized and the professional groups of persons who need some support in integration processes were indicated.

*Adres do korespondencji:
prof. dr hab. Bogdan Klepacki
Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa*